ISSN 2278-8808
An International Peer Reviewed
SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL
FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

ज्ञानाधिष्ठितसमाजासाठीआजन्मशिक्षण

प्रा. डॉ. प्रकाशजगताप

टिळकशिक्षणमहाविद्यालय पुणे.

प्रास्ताविकः

मानवीजीवनातशिक्षणाचेमहत्त्वअनन्यसाधारणआहे. आजच्याआधूनिककाळातशिक्षणाचेमहत्त्वदिवसेंदिवस वाढलेआहे, आणि वाढतचजाणारआहे. पारंपारिकदृष्टिकोनातबदलकरणेगरजेचेआहे. ठराविकशिक्षण(पदवी) मिळवूननोकरीमिळविणेहेआवश्यकचआहे. पणज्ञानआणिमाहितीतंत्रज्ञानाच्या युगातप्रत्येक क्षेत्रातनवनवीनतंत्रे व पध्दती येतआहेत. आणि स्पर्धामय युगातटिकूनराहण्यासाठीआपआपल्या संबधीत क्षेत्रातकार्यरतव्यक्तींनाआपआपल्या क्षेत्रातीलअद्यायावतज्ञानअसण्याचीगरजआहे. नवनवीनतंत्रे पध्दतीतअवगतकरणेगरजेचेआहे. आपआपल्या क्षेत्रातीलभविल्यातीलआव्हानांनासामोरेजाण्यासाठीस्वतःला सक्षमसिध्द करण्याचीगरजआहे. यासाठीआजन्मशिक्षण घेण्याचीमानसिकतयारीठेवणेगरजेचेआहे. बहूआयामीव्यक्तीतचअल्टपैलूव्यक्तीमत्त्वाच्याजडणघडणेसाठी, ज्ञानाधिष्ठितसमाजासाठीआजन्मशिक्षणमहत्त्वपूर्णआहे.

आजन्मशिक्षण :

जेशिक्षणजन्मभरसातत्यानेसर्ववयोगटांनाचालतेकिज्यामध्ये औपचारिक, अनौपचारिक व निरंतरशिक्षणाचासमावेशहोतोतेआजन्मशिक्षण.

युनेस्कोच्या International Commission on Education for 20 first century learning the treasure within *या डेलार्सकमिशनच्याअहवालातस्मंतदपदह जीतवनही सपमि या मध्ये जन्मशिक्षणविलयीचर्चाकेलेलीआहे.*

In a world in which the accelerated rate of change and rapid globalization are transforming each individuals relationship with both time and space learning through life is essential for people to retain master of their own destinies. Major transformation in the nature of employment are taking place in some parts of the world undoubtedly to spread that will involve a reorganization of individuals use of time learning through life can become, then the means for each of us to

establish an equilibrium between learning and working contained adaptation for a number of occupation and for the exercises of active citizenship.

आजन्मशिक्षणाचीउदि्दल्ट :

1. *प्रत्येकव्यक्तीलास्वतःमधील क्षमता, ज्ञान, कौशल्यामध्ये सुधारणा व भर घालण्याची संधीउपलब्ध करून देणे.*
2. *व्यक्तीलास्वजाणीवनिर्माणकरण्यास व स्वतःच्या क्षमताओळखण्यासमदतकरणे.*
3. *प्रत्येकव्यक्तीनेसमाजातीलआपापलीभूमिकाओळखूनत्यासाठीआवश्यक असणारेज्ञान, कौशल्य आत्मसातकरण्यास मदतकरणे.*
4. *आपले जीवन जगतानाइतरांबरोबरकसेजगावे याचेशिक्षण घेण्यास मदतकरणे व ख–या अर्थानेसमूहजीवनजगण्यास सक्षमकरणे.*
5. *औपचारीकशिक्षणाचीअनौपचारिकशिक्षणाशीसांगड घालणे.*
6. *बदलत्या औद्योगीक व तांत्रिक युगातउपलब्ध असलेल्यारिकाम्यावेळामध्ये विविध प्रकारच्या अर्धवेळ / पूर्णवेळशिक्षणाची संधीउपलब्ध करून देणे.*
7. *संपूर्णसमाजात शैक्षणिकवातावरणतयार करून अध्ययनकर्तासमाजाचीनिर्मितीकरणे.*
8. *जीवन कौशल्य विकसितकरणे.*

आजन्मशिक्षणाचीगरज :

प्रत्येकव्यवसायातज्ञानशाखेतदिवसेंदिवसनवनवीन शोध लागतआहे. संशोधनहोतआहे, नवनवीन तत्र, पध्दतीउदयास येतआहे. याचेज्ञानत्यात्या क्षेत्रातीलमानवीसंसाधनासव्हावेकाळाप्रमाणेहोणारेबदलस्विकारूनत्याप्रमाणेस्वतःलासिध्द करता यावे. आपआपल्याविलयात, व्यवसायात सखोलतानिर्माणव्हावीजागतिकरण, खाजगीकरण याचाविचार करून या प्रवाहाप्रमाणेपावलेउचालण्यासाठीआणि एकूणच स्पर्धेच्या युगातस्पर्धेतटिकण्यासाठीआजन्मशिक्षणाचीगरजआहे.

आजन्मशिक्षणासाठीनावीन्यपूर्णउपक्रमः

आजन्मशिक्षणहीकाळाचीगरजआहे. शाश्वतविकासाचेतेअंगआहेआजन्मशिक्षणासाठीवेगवेगळेखालीलप्रमाणेनावीन्यपूर्णउपक्रमराबविता येईल.

1. सेवांतर्गतप्रशिक्षण :

वेगवेगळयाव्यवसायातीलमानवीसंसाधनअगदीतेवरिल्ठस्तरापासूनकनिल्ठस्तरावरीलसर्वचकर्मचा–यासाठीसेवांतर्गतप्रशिक्षणाचीसोय वेगवेगळयास्तरावरउपलब्ध करावीआणिसेवांतर्गतप्रशिक्षणाची अंमलबजावणी आधिकपरिणामकारकव्हावीआणिसंस्थाप्रमुखांनीसेवांतर्गतप्रशिक्षणासाठीसकारात्मकविचारकरावा. वेळच्यावेळीगरजेनुसारसेवांतर्गतप्रशिक्षणासाठीपाठवावे.

*2. **ग्रंथालय सेवा***

:प्रत्येकव्यवसायाशीसंबंधीतजेमनुल्यबळआहेतेत्यात्याव्यवसायाशीसंबंधितमाहितगारअसावेम्हणूनप्रत्येकविभागातकार्यालयातगरजेनूरूपग्रंथालय असावेउदा. बॅक–बॅकींगशीसंबंधितपस्तके, ग्रंथ.

*3. **दुरस्थशिक्षणउपलब्धता** :विशिल्टशिक्षणपूर्ण करून नोकरीमिळविल्यावरपून्हाआपल्याव्यवसायाशीसंबंधित क्षेत्रातपुढीलशिक्षणसंबंधितआणि शासनस्तरावरूनतसेप्रेरणादायीप्रयत्नहोणेगरजेचेआहे.*

*4. **आजन्मविद्यार्थीदृल्टीकोन** :व्यक्तीच्याजीवनातदृल्टीकोनफारमहत्त्वाचाअसतो. जसादृल्टीकोनअसेलतसेव्यक्तीचेमतबनत जातेवर्तन घडतजाते यासाठीआजन्मविद्यार्थीहादृल्टीकोनप्रत्येकव्यक्तीनेस्वतः मध्ये विकसितकेलापाहिजे.*

*5. **प्रसारमाध्यमांचावापर**:आजन्मशिक्षणासाठीवेगवेगळयाप्रसारमाध्यमाचावापरकरता येईल. रेडिओ, दुरदर्शन, संगणक, वृत्तपत्रे इत्यादीवापरसमाजातीलसर्वस्तरातील, व्यवसायातीललोकांनाहोईल. उद्बोदनपर, बुध्दीमंथनपर, विविध कार्यकमप्रसारमाध्यमाद्वारेराबवता येईल. मुक्तशिक्षण, दुरस्थशिक्षण यांचाजास्तीतजास्तसमाजापर्यंतपोहचवण्यासाठीप्रसारमाध्यम मदत करू शकेल.*

*6. **अनौपचारिकशिक्षण** :नोकरीकिंवाव्यवसायामध्ये बहुतांशव्यक्तींनाऔपचारिकशिक्षण घेता येतनाही. अशाव्यक्तिसाठीअनौपचारिकशिक्षणाचावापरकरता येईल. शिक्षणपासूनवंचितअसलेल्यांसाठीशिक्षणाचीसोय होईल.*

*7. **समाजातीलज्ञानवंतव्यक्तींचाउपयोग**: समाजातीलविविध ज्ञानवंतविभूतींच्याज्ञानाचालाभसमाजासमिळण्यासाठीसमाजातीलज्ञानवंतांनीविनामोबदलासमाजासाठीज्ञानदानकरावे. समाजातअशाअनेकविभूतीअसेकार्यकरतआहेत. त्यांचेहेकार्यसमाजातीलतळागाळातीललोकांपर्यंतपोहचविण्याचाप्रयत्नझालापाहिजे.*

समारोपः

अलिकडच्याकाळातजेमहत्त्वाचेप्रस्फोटझालेत्यातज्ञानाचाप्रस्फोटमहत्त्वाचाप्रस्फोटझालेलादिसतो. प्रचंडमोठयाप्रमाणातवेगवेगळयाज्ञानाचीदालनंउघडलीआहेत. प्रत्येकज्ञान शाखा,प्रत्येकक्षेत्र, प्रत्येकव्यवसाय या सर्वामध्येचमोठयाप्रमाणातसंशोधनहोतआहे. नवनवीन शोध लागतआहेत. तंत्रज्ञान, तंत्रे पध्दती येतआहेत. विशिल्टलोकांपर्यंततेमर्यादित न राहतासंपूर्णसमाजापर्यंतज्ञानपोहचलेपाहिजेआणिआजन्मशिक्षणविचारानेते शक्य आहे. आजन्मशिक्षणाच्यादृल्टीकोनामुळेज्ञानाधिल्ठितसमाजनिर्माणहोण्यास मदतहोईल. समाजातीलप्रत्येकव्यक्तीआपल्यागरजेनूसारज्ञानसंपादनकरेल.आपल्याआवश्यकतेनूसारकौशल्य संपादनकरेल. आपल्याव्यवसायानूसारपेशानूसारअपडेटमाहितीमिळेलआणिस्वतःचासंपूर्णविकाससाधण्याचाप्रयत्नकरेल. समाजाचाविकासहोण्यास मदतहोईल. पर्यायानेआजन्मशिक्षणदृल्टिकोनामुळेदेशविकाससमदतहोईल. आणि एकूणच ज्ञानाधिल्ठितसमाज, ज्ञानाधिल्ठितविश्वसमाजउदयास येईल.

संदर्भ:

1. *बोंबेबा. स. (1990) प्रौढशिक्षण, अनौपचारिकशिक्षण व निरंतरशिक्षणनूतनप्रकाशन, पूणे.*
2. *विभूतेभा. (1994) प्रौढशिक्षणअंजीशप्रिंटर्स, कोल्हापूर.*
3. *नाईकजे. (1989) अनौपचारिकशिक्षणइंडियनइन्स्टिट्युटऑफ एज्युकेशन, पुणे.*
4. *सप्रे. न, पाटीलप्र. (2009)शिक्षणातीलविचारप्रवाहफडकेप्रकाशन, कोल्हापूर.*
5. *भोसले र, डोणे उ. (2009) शिक्षणातीलबदलतेविचारप्रवाहफडकेप्रकाशनकोल्हापूर.*